

Jorge Amado
**Gabriela,
clau i
canyella**

edicions

62

JORGE AMADO

Gabriela, clau i canyella

Crònica d'una ciutat de l'interior

Traducció d'Anna Alsina Keith

Edicions 62

Barcelona

Títol original: *Gabriela, cravo e canela*
© 2008, Grapiúna Produções Artísticas Ltda
Publicat al Brasil per Editora Companhia das Letras, São Paulo
Tots els drets reservats

Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita de l'editor
qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació
d'aquesta obra, que serà sotmesa a les sancions establertes per la llei.
Podeu adreçar-vos a Cedro (Centro Español de Derechos Reprográficos,
www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra
(www.conlicencia.com; 917021970 / 932720447).
Tots els drets reservats.

La primera edició d'aquesta obra es va publicar a la col·lecció
«Les Millors Obres de la Literatura Universal» el setembre del 1997.
Primera edició en aquesta col·lecció: maig del 2014

© per la traducció: Anna Alsina i Keith, 1997, 2014
© d'aquesta edició: Edicions 62, s. a.,
Pedro i Pons, 9-11, 08034 Barcelona
info@edicions62.cat
www.edicions62.cat

Fotocomposició: Víctor Igual
Imprès a Limpergraf

DIPÒSIT LEGAL: B. 9.384-2014
ISBN: 978-84-297-7293-7

Sumari

GABRIELA, CLAU I CANYELLA

<i>Primera part</i>	9
I. La llangor d'Ofenísia.....	13
II. La solitud de Glória.....	109
 <i>Segona part</i>	187
III. El secret de Maldiva.....	189
IV. La resplendor de Gabriela.....	299
 Glossari.....	457

I. La llangor d'Ofenísia

(que apareix ben poc,
però no per això és menys important)

«En aquest any de fervorós progrés...»

(Tret d'un diari d'Ilhéus, el 1925)

SOBRE EL SOL I LA PLUJA AMB UN PETIT MIRACLE

Aquell any 1925, quan va néixer l'idil·li entre la mulata Gabriela i l'àrab Nacib, l'època de les pluges es va allargar tant respecte del que era normal i necessari que els terratinents, talment un clan esporuguit, es creuaven pels carrers interrogant-se, amb la por gravada al rostre:

—És que no pararà mai?

Es referien a les pluges; no s'havia vist mai caure tanta aigua del cel, dia i nit, gairebé sense pausa.

—Si dura encara una altra setmana, es malmetrà tot.

—Tota la collita...

—Déu meu!

S'havia dit que aquesta collita seria excepcional, que superaria de bon tros totes les precedents. Com que els preus del cacau no paraven de pujar, això significava encara més riquesa, prosperitat, abundància, diners a dojo. Els fills dels coronels anirien a les escoles més cares de les grans ciutats, es construirien noves cases per a les famílies als nous carrers tot just oberts, es farien venir mobles de luxe de Rio, pianos de cua per adornar les sales, les botigues ben proveïdes es multiplicarien, el comerç aniria en plena expansió, la beguda correria a dolls en els cabarets, desembarcarien dones de les naus, el joc regnaria en els bars i els hotels, finalment arribaria el progrés, la tan anomenada civilització.

I pensar que aquestes pluges que ara eren massa torren-

cials, amenaçadores i diluvianes havien trigat a arribar, s'havien fet pregar i esperar! Uns mesos abans els coronels alçaven els ulls cap al cel nítid, tot cercant algun núvol, algun senyal de pluja pròxima. Les plantacions de cacau creixien, s'expandien pel sud de Bahia i esperaven les pluges necessàries per a la maduració dels fruits acabats de néixer, que substituirien les flors en els cacauers. Aquell any la processó de Sant Jordi va tenir l'aspecte d'una anhelada promesa col·lectiva al sant patró de la ciutat.

Els ciutadans més il·lustres, els terratinents més poderosos, vestits amb la capa vermella de la confraria, carregaven sobre les seves ufanes espatlles el ric baiard brodat d'or, que no és dir poc, perquè els coronels del cacau no excel·lien en la seva religiositat, no visitaven les esglésies, eren reticents a anar a missa i a confessar-se, i deixaven aquestes febleses per a les dones de la família:

—Això d'anar a església és cosa de dones.

S'acontentaven pagant les requestes financeres del bisbe i dels capellans per a obres caritatives i festes religioses: el col·legi de monges a la part alta del barri de Victòria, el Palau Diocesà, les escoles de catequesi, les novenes, el mes de Maria, les festes parroquials, les de Sant Antoni i les de Sant Joan.

Aquell any, en comptes de quedar-se en els bars trincant, tots eren a la processó, amb el ciri a la mà, cap cots, prometenent el món i la bolla a sant Jordi a canvi de les desitjades pluges. Rere els baiards, la multitud acompanyava pels carrers les oracions dels capellans. Tot empolainat, amb les mans juntes, el rostre compungit, el pare Basílio alçava la veu sonora, iniciant les pregàries. Havia estat escollit per aconseguir aquesta important funció a causa de les seves eminents virtuts, molt apreciades i estimades per tot hom, i també perquè era el propietari de terres i plantacions, directament interessat en la intervenció celestial. Per això resava amb el doble d'afany.

Les nombroses velles solteres agrupades al voltant de la imatge de santa Maria Magdalena, que havia estat retirada la vigília de l'església de Sant Sebastià per acompanyar el baiard del sant patró durant la ronda per la ciutat, se sentien transportades per l'èxtasi en veure l'exaltació del capellà; normalment atrafegat i mansuet, enllestit la missa

en un tancar i obrir d'ulls, un confessor poc atent a les múltiples coses que elles volien explicar, tan diferent del pare Cecílio, per exemple.

La veu potent i interessada del pare s'alçava durant l'ardent pregària; s'alçava la veu nasal de les velles, el cor unànime dels coronels, les seves mullers, fills i filles, comerciants, exportadors, treballadors vinguts de l'interior per la festa, traguers, homes de mar, dones de la vida, empleats del ram del comerç, jugadors professionals i tota mena de pispes, els nens de catequesi i les noies de la Congregació Mariana. La pregària s'enlairava vers un cel diàfan, sense núvols, on un sol implacable, capaç de destruir els brots novells dels cocs de cacau, cremava com una assassina bola de foc.

Algunes senyores de societat, d'acord amb una promesa que havien contret durant l'últim ball del club Progresso, seguien la processó descalces, oferint el sacrifici de la seva elegància al sant, implorant-li pluja. Mormolaven diferents promeses, apressaven el sant, no li podien permetre cap alentiment; prou que veia l'afflicció dels seus protegits; el que li demanaven era un miracle urgent.

Sant Jordi no va restar indiferent a les pregàries, a la sobtada i corprenedora religiositat dels coronels i als diners que aquests havien promès per a l'església Matriz, als peus nus de les senyores, lacerats pels llambordins dels carrers, i, més que res, l'havia de commoure l'agonia del pare Basílio. El capellà estava tan neguitós per la sort dels seus fruits de cacau que, durant els intervals de fervent oració, mentre el cor clamava, jurava al sant que s'abstindria durant un mes sencer de les dolces carícies de la seva comare i serventa Otília. Havia infantat robusta descendència en cinc ocasions —criatures tan enèrgiques i prometedores com els cacauers del pare—, que havia portat embolicada en cambrai i punta a la pila baptismal. Com que no els podia adoptar, el pare Basílio els va apadrinar a tots cinc —tres nenes i dos nens— i, fent ús de la seva caritat cristiana, els va poder cedir el seu propi cognom: Cerqueira, un nom bonic i honest.

Com podria restar indiferent sant Jordi davant tant d'affligiment? Amb més o menys encert havia guiat el destí d'aquella terra, que avui era de cacau, des dels temps imme-

morials de la Capitania. Jorge de Figueredo Correia, a qui el rei de Portugal havia ofert, en senyal d'amistat, tota aquella extensió de terres cobertes de selves verges i de brasils, no va voler deixar els plaers de la cort de Lisboa per aquella jungla, i va enviar-hi el seu cunyat espanyol, que morí en mans dels indis. Tanmateix, li va aconsellar que posés sota la protecció del sant, vencedor de dracs, aquell feu que el rei havia tingut la bondat d'oferir-li. Ell no aniria a aquelles remotes i primitives terres, però les batejaria en honor al seu homònim sant Jordi. Així, ja feia prop de quatre-cents anys que el sant, cavalcant el seu cavall des de la lluna, seguia l'agitat destí de São Jorge dos Ilhéus. Havia vist com els indis feien una matança entre els primers colonitzadors i com aquells, al seu torn, eren assassinats i esclavitzats; va veure com sorgien els ingenis de sucre i les plantacions de cafè; algunes eren petites, d'altres, mitjanes. Durant segles va veure vegetar aquestes terres sense gaire futur. Més endavant va presenciar l'arribada dels primers planters de cacau i ordenà als micos juparà que fossin ells els encarregats de pagar els cacauers. Probablement no tenia cap intenció concreta, només canviar una mica el paisatge, que, després de tants anys, se li devia haver fet avorrit. No s'hauria imaginat mai que, amb el cacau, arribaria una nova època d'esplendor per a la terra que tenia sota la seva protecció. Va ser llavors que veié coses terribles: els homes es mataven de manera traïdora i cruel per poder posseir valls i turons, rius i muntanyes, cremaven la selva, plantaven febrilment més i més conreus de cacau. La regió va créixer de cop, aparegueren viles i pobles; veié com el progrés arribava fins a Ilhéus amb l'arribada d'un bisbe com ell. Es creaven nous municipis —Itabuna, Itapira—, es construïa un col·legi de monges; va veure com desembarcava gent de les naus; veié tantes coses que va creure que ja res no el podria impressionar. Tot i això, aquella inesperada i sentida devoció dels coronels, homes rudes, poc inclinats a les lleis i a les pregàries, el va impressionar, així com la imprudent promesa del pare Basílio Cerqueira, d'esperit desenfrenat i apassionat, tan apassionat i desenfrenat que el sant tenia forts dubtes que pogués portar la seva promesa a bon terme.

Va ser quan la processó va desembocar a la plaça de Sant Sebastià i s'aturà davant la petita església blanca,

quan Glória es va fer, somrient, el senyal de la creu des de la maleïda finestra, quan l'àrab va sortir del seu bar buit per poder veure millor l'espectacle, que succeí el molt comentat miracle. No és que el cel blau s'omplís de núvols negres, ni que comencés a ploure. Sens dubte per no aixafar la processó. Però va aparèixer al cel una esmorteïda lluna diürna, ben visible, tot i l'encegadora claredat del sol. El negre Tuísca va ser el primer a veure-la i avisà les germanes Dos Reis, les seves mestresses, que es trobaven enmig del grup de velles que anaven de dol. Va seguir el crit de miracle; sortí de les velles excitades, es propagà per tota la multitud i s'escampà de seguida per tota la ciutat. No es parlà de res més durant dos dies. Sant Jordi havia vingut a escoltar les pregàries; les pluges no trigarien.

I, certament, uns dies després de la processó, es van acumular núvols de pluja al cel i començà a ploure en fer-se de nit. Només que, com que sant Jordi es va quedar fortament impressionat de la quantitat d'oracions i de promeses, dels peus nus de les senyores i del terrible vot de castedat del pare Basílio, en va fer un gra massa de miracle i ara les pluges no volien parar; l'estació de les pluges s'estava prolongant dues setmanes més del temps habitual.

Aquells brots novells dels cocs de cacau, la maduració dels quals havia perillat a causa del sol, s'havien desenvolupat magníficament amb les pluges: no se n'havien comptat mai tants; ara, però, necessitaven altre cop més sol per poder acabar de madurar. Si les pluges seguien essent tan fortes i insistents, els fruits podrien podrir-se abans de la collita. Els coronels fixaven la vista al cel gris, amb els mateixos ulls aterrits, buscant el sol amagat entre tanta pluja. Es van encendre ciris davant els altars de sant Jordi, de sant Sebastià, de Maria Magdalena i, fins i tot, el de Nostra Senyora de la Victòria, a la capella del cementiri. Una setmana més, deu dies més de pluges, i tota la collita estaria en perill; era una expectativa tràgica.

Vet aquí la raó per la qual aquell matí en què tot va començar, un vell terratinent, el coronel Manuel das Onças (l'anomenaven així perquè les seves plantacions es trobaven tan allunyades de la civilització que, segons deien i ell mateix ho confirmava, se sentien els rugits de les onces) va sortir de casa quan encara era de nit, a les quatre de la ma-

tinada, i en veure el cel destapat, d'un blau fantasmagòric on s'apuntava l'aurora i s'anunciava el sol en una alegre clarror damunt el mar, aixecà els braços i cridà, sentint un immens alleujament:

—Per fi... S'ha salvat la collita.

El coronel Manuel das Onças va accelerar el pas en direcció al mercat de peix que hi havia prop del port, on, de bon matí, es reunien diàriament un grup de vells coneguts al voltant de les llaunes de farinetes que venien les mulates de Bahía. Encara no hi trobaria ningú, ell sempre era el primer a arribar, però caminava de pressa, com si tots l'estiguessin esperant per sentir la notícia. L'esperançadora notícia de la fi de les pluges. El rostre del terratinent s'il·luminava amb un somriure feliç.

La collita estava garantida; aquella seria la millor collita, la grossa: els preus anirien constantment a l'alça. Un any curull d'esdeveniments socials i polítics en què canviarien moltes coses a Ilhéus. Molts el consideraven un any decisiu per a la vida de la regió. Per a uns fou l'any del cas de la rada; per a d'altres, el de la lluita política entre Mundinho Falcão, exportador de cacau, i el coronel Ramiro Bastos, el vell cacic local. D'altres el recordaven com l'any del sensacional judici contra el coronel Jesuíno Mendonça; d'altres, com el de l'arribada del primer vaixell suec que va donar inici a l'exportació directa de cacau. Tanmateix, ningú no parla d'aquest any, el que va de la collita de 1925 a la de 1926, com l'any de l'amor entre Nacib i Gabriela, i, fins i tot quan es refereixen a les peripècies d'aquest idil·li, no s'adonen que, més que qualsevol altre esdeveniment, va ser la història d'aquella esbojarrada passió el centre de tota la vida de la ciutat en aquella època, en què el progrés impetuós i les novetats de la civilització transformaven la fisonomia d'Ilhéus.

SOBRE EL PASSAT I EL FUTUR BARREJATS EN ELS CARRERS D'ILHÉUS

Les persistents pluges havien transformat les avingudes i els carrers d'Ilhéus en fanguers remoguts diàriament per les potes dels ramats d'ases i dels cavalls de sella. La carre-

tera mateixa, recentment inaugurada, que unia Ilhéus a Itabuna i per on passaven camions i autobusos, en un moment donat es va quedar gairebé intransitable: l'aigua va endur-se els ponts i en certs indrets hi havia tant de fang que els xofers feien marxa enrere. El rus Jacob i el seu soci, el jove Moacir Estrela, amo d'un garatge, tingueren un fort ensurt. Havien muntat una empresa de transports abans que arribessin les pluges per treure profit de la xarxa de carreteres que hi havia entre les dues ciutats més importants del cacau, i havien encarregat quatre autocars petits del sud del país. El viatge en tren durava tres hores, sempre i quan no hi hagués retard, mentre que per carretera es podia fer en una hora i mitja.

Aquest rus Jacob tenia camions i transportava cacau d'Itabuna a Ilhéus. Moacir Estrela va instal·lar un garatge al centre; ell també treballava amb camions. Van unir les seves forces, i després d'haver demanat capital a un banc i d'haver signat pagarés, van anar a buscar els autocars. Es fregaven les mans pensant en el profitós negoci que farien. Més ben dit, el rus es fregava les mans i Moacir es conformava a xiular. El xiulet alegre omplia tot el garatge, mentre els rètols enganxats pels murs de la ciutat anunciaven la propera inauguració de la línia d'autocars: els viatges serien més ràpids i més barats que amb tren.

Els autocars, però, van trigar a arribar i quan finalment els van desembarcar d'un petit vaixell mercantil del Lloyd Brasileiro, davant de l'administració general de la ciutat, les pluges ja eren torrencials i la carretera feia pena. El pont de fusta que passava per damunt del riu Cachoeira, al bell mig del camí, estava amenaçat pel desbordament del riu i els socis van decidir d'ajornar la inauguració dels viatges. Els autocars nous de trinca es van quedar gairebé dos mesos en el garatge, mentre el rus maleïa en una llengua desconeguda i Moacir xiulava amb ràbia. El venciment dels títols bancaris arribava al seu termini i, si Mundinho Falcão no els hagués ajudat en aquest contratemps, el negoci hauria fet fallida abans d'haver-se iniciat. Va ser el mateix Mundinho qui va anar a buscar el rus, el féu venir al seu despatx i li oferí, sense interessos, els diners necessaris. Mundinho creia en el progrés d'Ilhéus i l'impulsava.

Amb la disminució de les pluges va baixar el nivell del

riu i, malgrat que el temps seguia essent dolent, Jacob i Moacir van fer arreglar pel seu compte alguns ponts, van col·locar pedres en els trams més relliscosos i van posar en marxa el servei. El primer viatge, que tenia com a conductor de l'autocar el mateix Moacir Estrela, va ser motiu de discursos i de bromes. Tots els passatgers hi anaven convidats: el prefecte, Mundinho Falcão i altres exportadors, el coronel Ramiro Bastos i altres terratinents, el Capità, el Doctor, advocats i metges. Alguns, desconfiant de les carreteres, es van excusar, d'altres van ocupar els seus llocs. Eren tants els candidats que alguna gent va acabar anant-hi a peu. El viatge va durar dues hores —la carretera encara estava en males condicions—, però no hi hagué cap accident digne d'esment. Quan van arribar a Itabuna els van acollir amb focs d'artifici i un dinar commemoratiu. Llavors el rus Jacob va anunciar que, quan haguessin complert una quinzena de viatges regulars, farien un gran sopar a Ilhéus, amb personalitats dels dos municipis per celebrar de bell nou aquella marca del progrés local. Van encarregar el banquet a Nacib.

«Progrés» era la paraula que més se sentia a Ilhéus i a Itabuna en aquella època. Corria per totes les boques, es repetia constantment. Apareixia als articles dels diaris i de les revistes, sorgia en les discussions a la papereria Modelo, en els bars, en els cabarets. Els ciutadans d'Ilhéus la repetien referint-se a l'aparició de nous carrers, de places enjardinades, d'edificis en el centre comercial i de les modernes vil·les davant de la platja, de les oficines del *Diário de Ilhéus*, dels autocars que sortien al matí i a la tarda cap a Itabuna, dels camions que transportaven cacau, dels cabarets il·luminats, del nou Cinemateatre Ilhéus, del camp de futbol, de l'escola del senyor Enoch, dels afamats conferenciats provinents de Salvador de Bahia i, fins i tot, de Rio de Janeiro, del club Progresso i les seves revistes musicals. «És el progrés!», deien ben ufanosos, conscients que tots estaven implicats en els canvis radicals que estaven transformant la fisonomia de la ciutat i els costums dels seus habitants.

Pertot arreu es respirava un aire de prosperitat i un creixement vertiginós. S'obrien carrers de cara al mar i rodejant els turons, apareixien jardins i places, es construïen ca-

ses, vil·les, palauets. Els lloguers pujaven; en els centres comercials arribaven a ser de preus prohibitius. Els bancs del sud obrien agències, el Banco do Brasil va construir un edifici nou de quatre plantes, una meravella.

La ciutat anava perdent, dia a dia, aquell aire d'acampament guerrer que l'havia caracteritzat durant l'època de la conquesta de les terres: terratinents a cavall, amb la pistola a la cintura, *jagunços* esfereïdors, amb l'escopeta a la mà, que travessaven els carrers sense asfaltar, alguns permanentment fangosos, d'altres permanentment polsosos; trets que omplien de por les nits intranquilles; venedors ambulants que mostraven els seus articles damunt la calçada. Tot això s'acabava, la ciutat resplendia amb bigarrades i variades vitrines, les botigues i els magatzems es multiplicaven, els venedors ambulants només apareixien durant les fires i després s'endinsaven cap a l'interior. Bars, cabarets, cinemes, escoles. Terra poc avesada a la religió, es va enorgullir, tanmateix, quan fou promoguda la diòcesi, i va acollir, enmig de festes inoblidables, el primer bisbe. Terratinents, exportadors, banquers, comerciants, tots van aportar diners per a la construcció del col·legi de monges, destinat a les noies d'Ilhéus, i per al Palau Diocesà, ambdós situats a la part alta de Conquista. També van contribuir a la construcció del club Progresso, iniciativa de comerciants i llicenciats, amb Mundinho Falcão al capdavant, i on els diumenges es feien espectacles variats i, de tant en tant, s'organitzaven grans balls. Apareixien clubs de futbol; el collectiu Rui Barbosa prosperava. Durant aquells anys Ilhéus va començar a ser coneguda de cara a l'exterior com la «Reina del Sud». La cultura del cacau dominava tot el sud de l'estat de Bahia —no hi havia cap altre conreu més lucratiu—, les fortunes creixien, i creixia Ilhéus, la capital del cacau.

Tanmateix, pels seus carrers encara es barrejava aquest progrés impetuós i aquest futur tan prometedor amb les restes de l'època de la conquesta de les terres, d'un passat pròxim de lluites i de bandits. Els ramats d'ases que transportaven el cacau cap als magatzems dels exportadors seguien envaint el centre comercial, barrejant-se amb els camions que començaven a fer-los la competència. Encara hi passaven molts homes calçats amb botes, exhibint les pis-

toles, i fàcilment sorgien disputes per carrerons amb mala fama; coneguts *jagunços* es vanagloriaven de grans proeses a les tavernes barates; de tant en tant, es perpetrava un assassinat al mig del carrer. Aquests personatges es barrejaven pels carrers asfaltats i nets amb pròspers exportadors, que els sastres vinguts de Salvador de Bahia vestien amb gran elegància, i amb innumbrables venedors ambulants, sorollosos i cordials, que sabien sempre les últimes anècdotes, amb els metges, els advocats, els dentistes, els agrònoms i els enginyers que arribaven en cada vaixell. Molts terratinents anaven sense botes i sense armes, tenien un aspecte pacífic, es feien construir riques vil·les, vivien temporalment a la ciutat i portaven els fills a l'escola d'Enoch o els enviaven als instituts de Bahia; les esposes tan sols anaven a la hisenda durant les vacances; es vestien de seda, calçaven sabates de taló, i assistien a les festes de «Progresso».

Encara hi havia moltes coses que recordaven l'antic Ilhéus d'altres èpoques. No pas el de l'època dels ingenis de sucre, de les minses plantacions de cafè, dels nobles senyors, dels esclaus negres, de la il·lustre casa dels Ávilas. D'aquell llunyà passat només en quedaven esvaïts records; només el Doctor es preocupava d'això. Eren els aspectes d'un passat recent, del temps de les grans lluites per la conquesta de les terres. Després que els jesuïtes haguessin portat els primers planters de cacau. Era quan els homes que havien arribat cercant fortuna es van precipitar a la jungla i es van disputar, a punta de fusell de repetició i d'escopeta, la possessió de cada pam de terra. Era quan els Badarós, els Oliveiras, els Brás Damásio, els Teodoros das Baraúnas i molts altres travessaven els camins, obrint via i conduint els *jagunços* cap a mortals encontres. Era quan s'arrasà la selva i es van plantar els rebrols de cacau sobre sang i cadàvers. Era quan imperava la disbauxa, la justícia al servei dels interessos dels conquistadors de la terra, quan darrere cada arbre hi havia un tirador a l'aguait. Era aquest el passat, encara present en alguns detalls de la vida a la ciutat i en els hàbits del poble. Anaven desapareixent lentament, cedint lloc a les innovacions i als costums més recents. Però hi posaven resistència, sobretot pel que fa als hàbits que, amb el pas del temps, s'havien convertit gairebé en lleis.

Un d'aquests homes lligat al passat, desconfiat de totes aquestes novetats que colpien Ilhéus, que vivia quasi sempre a la plantació i només anava a ciutat per negocis i per discutir amb els exportadors, era el coronel Manuel das Onças. Mentre caminava pel carrer desert, aquella matinalda sense pluja, la primera en molt temps, pensava a marxar aquell dia mateix cap a la seva propietat. S'apropava l'època de la collita; ara el sol dauraria els fruits del cacau, les plantacions farien goig de veure. Era això el que li agradava, a ell; la ciutat, tot i les seves temptacions, no aconseguia atraure'l: cinema, bar, cabarets amb belles dones, botigues ben assortides. Preferia l'abundància de la propietat, les carceres, l'espectacle de les plantacions de cacau, les converses amb els treballadors, les repetides històries de l'època de les lluites, els encontres amb verinoses serpents, les humils mestisses a les pobres cases de putes dels poblats. Venia a Ilhéus per parlar amb Mundinho Falcão, per vendre el cacau que s'expediria posteriorment, per treure diners destinats a fer millores a la propietat. L'exportador es trobava a Rio, però ell no volia parlar amb el gerent; preferia esperar Mundinho, que havia d'arribar amb el següent vaixell Ita.

I, mentre esperava, es deixava portar pels seus amics, en aquella ciutat alegre malgrat la pluja, als cinemes (en general s'adormia a la meitat d'una pel·lícula: se li cansava la vista), als bars, als cabarets. Les dones anaven tan perfumades, quina exageració, Déu meu!... Tenien un preu molt alt; a més volien joies i anells, també... Això d'Ilhéus era una ruïna. Tanmateix, veient aquell cel nítid i amb la tranquil·litat que la collita estava garantida, mentre el cacau s'assecava en els llargs taulells i la mel, que després es transportaria a llom d'ase, s'escorria cap avall, tot això el feia tan feliç que va considerar que seria injust que la família es quedés a la propietat, que els nens no rebessin cap educació, que la dona es quedés a la cuina, treballant com una negra, sense cap diversió. Els altres coronels vivien a la ciutat, es feien construir boniques cases, es vestien com gent de veritat...

Durant les seves ràpides estades a Ilhéus no hi havia res que li agradés més al coronel Manuel das Onças que la seva conversa matutina amb els seus amics, prop del mercat de peix. Aquell dia els anunciaria la decisió de construir una

casa a Ilhéus, de portar-hi la família. Anava pensant en tot això pels carrers deserts quan, en arribar al port, es va trobar amb el rus Jacob, amb la seva barba rossa tota embolicada, despentinat i eufòric. Així que va distingir el coronel, obrí els braços i començà a xerrar pels descosits, però estava tan nerviós que va parlar en una llengua estrangera, la qual cosa no va impedir que l'il·letrat terratinent l'entengués i contestés:

—Així és... Finalment... Ha tornat el sol, amic meu.

El rus es fregava les mans:

—Ara farem tres viatges diaris: a les set del matí, a les dotze del migdia i a les quatre de la tarda. I encarregarem dos autocars més.

Van caminar junts fins al garatge; el coronel va anunciar, coratjós:

—Aquest cop sí que viatjaré amb un dels vostres artefactes. M'he decidit...

El rus rigué:

—Amb la carretera seca el viatge durarà poc més d'una hora...

—Au vés! Qui ho diria! Trenta-cinc quilòmetres en una hora i mitja... Abans la gent trigava dos dies, a cavall... Doncs si Mundinho Falcão arriba avui amb l'Ita, ja em pot reservar una plaça per demà al matí...

—No pot ser, coronel. Demà, no.

—Per què no?

—Perquè demà fem el nostre dinar commemoratiu i vostè és el meu convidat. Serà un dinar de primera, amb el coronel Ramiro Bastos, el prefecte, el d'aquí i el d'Itabuna, el jutge, i el d'Itabuna també, i Mundinho Falcão. Només hi haurà gent de categoria... El gerent del Banco do Brasil... Serà una festa sonada!

—Jo no estic fet per aquestes excentricitats, Jacob... Jo faig una vida apartada.

—Insisteixo que vingui. Serà al bar Vesúvio, el de Nacib.

—En aquest cas, quedem pel de demà passat...

—Li reservaré lloc en un dels seients de davant.

El terratinent s'acomiadà:

—No hi ha cap perill que aquesta andròmina bolqui? A aquestes velocitats... Sembla impossible.